

Kibernetsko ustrahovanje

Sonja Sabo

Fakulteta za varnostne vede
Univerze v Mariboru

V današnjem času računalniki in mobilni telefoni zasedajo pomemben del našega življenja. In čeprav sta internet in mobilni telefon pozitivno prispevanje k družbi, imata tudi negativne posledice – kibernetsko ustrahovanje. S pomočjo tehnologije so nasilneži razširili obseg svoje agresije in grožnje ter ustrahujejo učence s pomočjo spleta in mobilnega telefona.

Uvod

Moderna tehnologija je nasilnežem omogočila, da učence nadlegujejo noč in dan z uporabo računalniškega sistema in mobilnih telefonov. Nasilneži zlorabljajo posameznika skozi prikrita in izrazito ponavljajoča se dejanja. Zaradi same narave ustrahovanja imajo nasilneži dejanski nadzor nad svojo žrtvijo. Negativne posledice sodobne tehnologije, povezane s kibernetskimi ustrahovanjem, niso zanemarljive, saj lahko povzročajo resno psihološko, čustveno in socialno škodo. Do sedaj je bilo izvedenih zelo malo raziskav o kibernetskem ustrahovanju. Vendar pa raziskave o tradicionalnem ustrahovanju pomagajo pri dojetju realnosti in rasti tega novega pojava. Različni strokovnjaki v disciplinah psihologije otrok, družin in ekologije otrok, sociologije in kriminologije opredeljujejo kibernetsko ustrahovanje (Patchin in Hinduja, 2006). Iz njih lahko povzamemo, da je kibernetsko ustrahovanje namerno, ponavljajoče se vedenje nasilnežev, ki s pomočjo tehnologije svojo žrtev mučijo, ji grozijo, jo nadlegujejo, smešijo in podobno (Sabo, 2011).

Značilnosti kibernetskega ustrahovanja

Začasna elektronska pošta, psevdonimi v klepetalnicah, programi za pošiljanje neposrednih sporočil in druge podobne storitve predstavljajo problem ugotavljanja identitete nasilneža. Elektronski nasilneži lahko ostanejo skoraj anonimni (Patchin in Hinduja,

2006). Za žrtev kibernetskega ustrahovanja lahko anonimnost storilca poveča stopnjo strahu, saj je vsakdo lahko storilec, tudi zupanja vreden prijatelj. Možno pa je tudi, da je storilec več. Prav ta anonimnost hkrati daje nasilnežu občutek varnosti in zmanjšuje strah, da bi bila njegova dejanja odkrita (Erdur-Baker, 2009). Nasilneži izražajo žaljivke enostavno s tipkovnico, pri tem uporabijo manj energije in truda, kot če bi nekoga žalili neposredno. Kibernetsko ustrahovanje je v porastu tudi zaradi pomanjkanja nadzora v kibernetskem prostoru. Gostitelji v klepetalnicah lahko na primer nadzorujejo le pogovorno okno, ki je vidno vsem, osebna sporočila, poslana med uporabniki, pa so vidna le pošiljatelju in prejemniku. Računalniki so vse pogostejše prisotni v okolju mladostnikov in tako je tudi njihovo znanje glede tega vse večje. Mladostniki pogosto vedo več o računalnikih in mobilnih telefonih kot njihovi starši, tako da lahko upravljajo s tehnologijo brez zaskrbljenosti, da bi starši odkrili njihovo sodelovanje pri kibernetskem ustrahovanju. Sodobna tehnologija omogoča posameznikom navezovanje stikov z drugimi (za prosočialne in antisocialne namene) ob katerem koli času in v skoraj vseh mestih. Tako kraj kibernetskega ustrahovanja ni omejen na fizično lokacijo žrtve oz. nasilneža (Patchin in Hinduja, 2006). Značilnosti kibernetskega ustrahovanja, ki ga ločijo od klasičnega ustrahovanja, so (Bauman, 2009):

- ▶ velika stopnja anonimnosti nasilneža,
- ▶ potencialno neskončno občinstvo,
- ▶ storilčeva nezmožnost opazovanja žrtvinega takojšnjega odziva,
- ▶ spremenjeno razmerje moči,
- ▶ ni omejitev glede prostora in časa.

Dandanes najstniki preživijo na spletu veliko časa, tako imajo nasilneži v bistvu stalen dostop do svojih žrtev. Tudi če šola učencem blokira dostop do socialnih omrežij (Facebook, MySpace, Twitter), učenci lahko dostopajo do njih preko mobilnih telefonov. Tako žrtev kibernetskega ustrahovanja nikoli ne ve, kdaj bo nasilnež naredil naslednjo potezo. V preteklosti so boj med žrtvijo in nasilnežem videli le očividci na kraju dogodka. V današnjem času pa potencialni opazovalci lahko posnamejo boj me nasilnežem in žrtvijo z mobilnim telefonom in posnetek objavijo na strani za izmenjavo videoposnetkov, kot je na primer Youtube, in tako je ta posnetek viden vsem uporabnikom takih strani. Posledice

takih posnetkov, žaljivih komentarjev, slik, ki so jih na spletu objavili nasilneži, lahko žrtev zasledujejo še nekaj časa. Na tak način nasilneži poškodujejo žrtvin ugled. Kibernetsko ustrahovanje vliva na otrokovo socialno, čustveno in telesno zdravje. Pri žrtvi kibernetskega ustrahovanja se lahko pojavi depresija, tesnoba ter umik od družine in prijateljev. Ti otroci imajo lahko probleme s samospoštovanjem ter težave v šoli (The national center of missing & exploited children, 2009).

Zaradi širše dostopnosti elektronskih naprav je čedalje več uporabnikov, ki so potencialne žrtve oz. nasilneži v okvirih kibernetskega ustrahovanja. Na žalost pa je zelo malo znanega glede tega, kako pogosto se tehnologija uporablja za tovrstne prestopniške namene. Leta 2002 je National Children's Home (dobrodelna organizacija v Londonu) izvedla empirično raziskavo. V raziskavi je sodelovalo 856 mladih, starih med 11 in 19 let. Ugotovili so, da je 16 % mladih na svoj mobilni telefon dobilo grožеч sms, 7 % jih je bilo ustrahovanih v spletnih klepetalnicah, 4 % mladih pa so sami nadlegovali preko elektronske pošte. 42 % mladih, ki so bili žrtev kibernetskega ustrahovanja, je o svoji izkušnji povedalo prijatelju, 32 % jih je zaupalo enemu od staršev oz. skrbniku in 29 % ni nikomur črhnilo besede (Patchin in Hinduja, 2006).

Pojavne oblike kibernetskega ustrahovanja:

- ▶ Spletno zalezovanje: dosledno nadlegovanje, vključene so tudi grožnje s telesnimi poškodbami;
- ▶ Očrnitev: pošiljanje zlobnih komentarjev preko elektronske pošte, programov za neposredno pošiljanje sporočil (Messenger, ICQ in podobno), klepetalnic ali spletnih mest, ustvarjenih za poniževanje;
- ▶ Izključitev: namerna izključitev nekoga iz spletne skupine ali skupnosti, kot je na primer seznam prijateljev v programu za pošiljanje neposrednih sporočil ali na straneh s profili ter pri igranju iger preko spleta;
- ▶ Ognjevito kibernetsko ustrahovanje: pošiljanje nevljudnih in žaljivih sporočil, ponavadi preko elektronske pošte, programov za neposredno pošiljanje sporočil in klepetalnic;
- ▶ Nadlegovanje: nenehno pošiljanje zlobnih sporočil;
- ▶ Utelesenje: nasilnež uporabi identiteto nekoga drugega za pošiljanje neprimerljivih, zlobnih in neprijetnih vsebin;

- ▶ Izdaja: delitev skrivnosti žrtve, vključno z zasebnimi podatki, slikami in videoposnetki;
- ▶ Prevara: nasilnež z ukano pridobi od žrtve osebne podatke, ki jih potem deli z drugimi na spletu.

Čeprav otroci-nasilneži sodelujejo v eni ali več oblikah takega vedenja, morda ne vidijo svojih dejanj kot kibernetško ustrahovanje. Na primer: otrok, ki ne more premagati fizičnega ustrahovanja v šoli, lahko uporabi tehnologijo za maščevanje storilcem. Čeprav otroci to vidijo kot izenačevanje krivice, v resnici stopnjujejo nasilje in se znajdejo v igri, kjer ne more nihče zmagati, pristanejo v začaranem krogu (The national center of missing & exploited children, 2009).

Pomoč učencem

Kadar je otrok žrtev ustrahovanja, so pedagoški delavci (učitelji, socialna delavka) med prvimi, ki opazijo znake ustrahovanja. Tudi če otrok ne pove za ustrahovanje, posledice ustrahovanja (jok, raztrgana oblačila, modrice) pritegnejo pozornost pedagoških delavcev. Tako lahko otroku nudijo potrebno pomoč in podporo. Pri kibernetškem ustrahovanju pa neposredno opaznih ali fizičnih posledic ustrahovanja ni. Dejstvo je, da veliko pedagoških delavcev nikoli ne bo zaznalo kibernetškega ustrahovanja, saj se ga večina zgodi doma. Kibernetško ustrahovanje vpliva na otrokovo samospoštovanje. Žrtve kibernetškega ustrahovanja se le malo krat zaupajo pedagoškemu delavcu, čeprav bi jim ti lahko nudili potrebno pomoč. Zato je zelo pomembno, da se problem kibernetškega ustrahovanja vključi v širšo razpravo pedagoške stroke. Ker pedagoški delavci ne morejo vedno opaziti dolgoročne vedenjske spremembe pri otroku, ki je žrtev kibernetškega ustrahovanja, morajo preventivno svetovati staršem in skrbnikom, naj bodo pozorni na otroka, ki:

- ▶ se izogiba mobilnim telefonom, računalniku;
- ▶ je živčen pri prejemanju elektronske pošte, sporočil preko mobitela ali programov za pošiljanje neposrednih sporočil;
- ▶ se počuti neprijetno, kadar obiskuje šolo ali druge dejavnosti;
- ▶ se izogiba pogovoru o uporabi računalnika in drugih tehnoloških naprav.

Če otrok pogosto manjka v šoli in kaže znake depresije, ga pedagoški delavci poleg

rutinskih vprašanj morajo vprašati tudi o kibernetškem ustrahovanju. Otroci, ki so žrtve kibernetškega ustrahovanja, naj ignorirajo nasilneža in naj ga blokirajo na spletu. Otroci naj ne odgovarjajo na žaljiva sporočila, ampak naj jih shranijo in pokažejo zaupanja vredni odrasli osebi. Tako lahko odrasla oseba in otrok prijavita nasilneža ponudniku internetnih storitev ali lokalnemu uradu za kazenski pregon. Zelo pomembna naloga pedagoških delavcev je tudi zavzemanje za izobraževanje o kibernetškem ustrahovanju (The national center of missing & exploited children, 2009). Zavrnitev lahko pri nasilnežu povzroči, da opusti ustrahovanje v celoti. Žrtev mora biti v primeru zavrnitve jasna in odločna za preobrat v ustrahovanju, potrebuje pa veliko podpore in vzpodbude. Nasilnežu pa je potrebno ponuditi drug predlog za obnašanje in mu jasno nakazati, da bodo nasilnemu vedenju sledile posledice. Za otroke, ki so začeli z ustrahovanjem in so bili takoj zavrtnjeni, ima veliko vrednost odpuščanje vrstnikov. S tem, ko mu vrstniki odpustijo, pri nasilnežu lahko povzročijo, da opusti ustrahovanje, saj vidi, da bo tako od vrstnikov boljše sprejet. Čeprav nasilnež opusti svoje vedenje, še vedno potrebuje pomoč pri razumevanju tistega vidika njegove osebnosti, ki ga je privedla do ustrahovanja. Nasilneže je potrebno nenehno podpirati pri pozitivnem vedenju in pri verbalni in fizični interakciji z vrstniki. Potrebno jih je opominjati, da bodo vseč drugim, če bodo vseč sami sebi (Piotrowski in Hoot, 2008).

Tudi starši bi morali povečati nadzor nad otrokom in spremljati njegove dejavnosti,

kadar je na internetu. Enako velja za učitelje, kadar otroci uporabljajo internet v šoli. Več pozornosti pa bi morala temu problemu nameniti tudi policija, ki bi preučila primere kibernetškega ustrahovanja, ki so potencialno škodljivi. Žal pa ne obstaja metoda, s katero bi lahko ugotovili, katero ustrahovanje vključuje preprosto šalo, katero pa ima potencial, da preraste v hudo nasilje. Starši, učitelji, policisti ter drugi v skupnosti morajo spremljati tehnološki napredek. S tem bi bili opremljeni z orodji in znanjem za prepoznavanje in reševanje takšnih problemov (Patchin in Hinduja, 2006).

Literatura

- Bauman, S. (2009). Cyberbullying in a rural intermediate school: An exploratory study. *Journal of early adolescence*, 1-31.
- Erdur-Baker, Ö. (2009). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New media & society*, 12(1), 109-125.
- Piotrowski, D. in Hoot, J. (2008). Bullying and violence in schools: What teachers should know and do. *Childhood education*, 84(6), 357-363.
- Sabo, S. (2011). Nasilje v šolah (1.): analiza specifičnih oblik šolskega nasilja – kibernetško ustrahovanje (Diplomsko delo). Ljubljana: Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- The national center of missing & exploited children. (2009). Helping students deal with cyberbullying. *NASN school nurse*, 24, 200-203.
- W. Patchin, J. in Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, 4(2), 148-169.

